

Etik i forskningen

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen skall avslå tre motionsyrkanden från allmänna motionstiden om etik i forskningen, med hänvisning till att en proposition i frågan har aviserats.

Reservationer finns från (m), (kd) och (fp).

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Utskottets överväganden	4
Forskningsetik	4
Reservationer.....	6
1. Etik i forskningen – m	6
2. Etik i forskningen – kd	7
3. Etik i forskningen – fp.....	7
Bilaga	
Förteckning över behandlade förslag.....	9
Motioner från allmänna motionstiden.....	9

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Med hänvisning till de motiveringar som framförs under Utskottets överväganden föreslår utskottet att riksdagen fattar följande beslut:

Etik i forskningen

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:Ub438 yrkande 1, 2001/02:Ub546 yrkande 22 och 2001/02:So633 yrkande 1.

Res. 1 (m)

Res. 2 (kd)

Res. 3 (fp)

Stockholm den 23 maj 2002

På utbildningsutskottets vägnar

Jan Björkman

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Jan Björkman (s), Britt-Marie Danestig (v), Beatrice Ask (m), Eva Johansson (s), Yvonne Andersson (kd), Tomas Högström (m), Majléne Westerlund Panke (s), Per Bill (m), Tomas Eneroth (s), Lennart Gustavsson (v), Erling Wälivaara (kd), Gunnar Goude (mp), Sofia Jonsson (c), Agneta Lundberg (s), Anders Sjölund (m), Nils-Erik Söderqvist (s) och Yvonne Ångström (fp).

Utskottets överväganden

Forskningsetik

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen skall avslå motionsyrkanden om hur etik och god sed skall tillgodoses i forskningen samt om att forskningen skall vara värdeförankrad i västerländsk humanism och kristen etik.

Jämför reservationerna 1 (m), 2 (kd) och 3 (fp).

Gällande bestämmelser

I högskolelagen (1992:1434) föreskrivs följande (1 kap. 3 a §):

I högskolornas verksamhet skall vetenskapens trovärdighet och god forskningssed värnas.

Denna bestämmelse trädde i kraft den 1 januari 2001.

Högskolelagen innehåller också en bestämmelse om forskningens frihet (1 kap. 6 §):

För forskningen skall som allmänna principer gälla att

1. forskningsproblem får fritt väljas,
2. forskningsmetoder får fritt utvecklas och
3. forskningsresultat får fritt publiceras.

Bestämmelsen om forskningens frihet har funnits i högskolelagen alltsedan den nuvarande lagens tillkomst 1992. En liknande bestämmelse fanns i den tidigare högskolelagen (1977:218).

Motioner

Moderata samlingspartiet föreslår i motion 2001/02:Ub546 yrkande 22 ett tillkännagivande till regeringen om att det faller under varje lärosätes eget ansvar att se till att god forskningssed efterföljs. Detta sker lämpligen genom att erforderlig kontroll inordnas i det egna arbetet med granskning och uppföljning av resultat och kvalitet.

Kristdemokraterna anser enligt motion 2001/02:Ub438 yrkande 1 att det är viktigt att forskningens värdegrund är tydlig. Forskningen skall enligt motionärerna vara värdeförankrad i västerländsk humanism och kristen etik. De föreslår ett tillkännagivande av riksdagen om detta.

Motion 2001/02:So633 (fp) tar upp principerna för forskningens frihet. Motionären framhåller att det inte finns några frågor som forskaren inte får ställa och inga resultat som han eller hon inte får komma fram till. Däremot kan friheten i val av metoder inte vara oinskränkt. Metoder som skulle vara adekvata för att belysa en viss frågeställning kan vara oförenliga med grund-

läggande etiska principer eller med lagar och regler i samhället. Det är enligt motionären inte acceptabelt med medicinska försök på levande människor, även om det skulle vara vetenskapligt motiverat. Inte heller kan en forskare som vill studera förloppet hos en brand i stadsbebyggelse få sätta eld på en stad. Enligt motionären vill Folkpartiet bevara den nuvarande ordningen med etiska kommittéer inom vetenskapsområdet som ägnar sig åt att sätta upp normer och regler kring etiskt kontroversiell forskning.

Utskottets ställningstagande

Utskottet föreslår att riksdagen avslår yrkandena om tillkännagivanden.

I vetenskapens eget normsystem ligger krav på sanning, objektivitet, öppen redovisning och kontrollerbarhet. Även om upptäckta fall av forskningsfusk är sällsynta finns det anledning att vidta åtgärder för att förhindra sådant fusk. Det är således viktigt med ett noggrant granskningsarbete i samband med anställningar och avhandlingar liksom i forskningsfinansiärens behandling av ansökningar och redovisningar av genomförda projekt. Förebyggande åtgärder, såsom utbildning och medvetandegörande, är särskilt viktiga. För att betona lärosätenas ansvar infördes för ett drygt år sedan den nya paragrafen i högskolelagen (3 a §). Riksdagen avslög i det sammanhanget motionsyrkanden från Moderaterna och Kristdemokraterna av samma innebörd som de här aktuella yrkandena (bet. 2000/01:UbU6 s. 19 f., rskr. 98).

Enligt vad utskottet erfarit förbereder regeringen för närvarande en proposition om etikprövning av forskning som avser människor. Riksdagen bör därför inte nu göra något uttalande om de etiska kommittéerna.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer.

1. Etik i forskningen – m

av Beatrice Ask (m), Tomas Högström (m), Per Bill (m) och Anders Sjölund (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag till beslut borde ha följande lydelse:

Etik i forskningen

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2001/02:Ub546 yrkande 22,

bifaller delvis motion

2001/02:So633 yrkande 1

samt avslår motion

2001/02:Ub438 yrkande 1.

Ställningstagande

Den kanske viktigaste framgångsfaktorn av alla för vårt land är ett öppet klimat för nya idéer och vetenskapliga landvinningar. Forskningens frihet i betydelsen att forskaren får ställa vilka frågor som han eller hon vill, välja vad han eller hon vill forska om och komma fram till vad som helst, också sådant som är politiskt inkorrekt och obekvämt, är fundamental. Den bästa metoden för forskningsgranskning är peer-review-systemet, där kompetenta, jämbördiga och oberoende kolleger från samma område granskar forskarens resultat eller forskningsplan. Allt utom de vetenskapliga kriterierna skall vara irrelevanta för bedömningen. Det bör falla under varje lärosätes eget ansvar att tillse att god forskningssed efterföljs. Detta sker lämpligen genom att erforderlig kontroll inordnas i det egna arbetet med granskning och uppföljning av resultat och kvalitet. Det vi här har sagt bör riksdagen tillkännage för regeringen som sin mening och därmed bifalla motion 2001/02:Ub546 yrkande 22.

2. Etik i forskningen – kd

av Yvonne Andersson (kd) och Erling Wälivaara (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag till beslut borde ha följande lydelse:

Etik i forskningen

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:Ub438 yrkande 1 samt avslår motionerna 2001/02:Ub546 yrkande 22 och 2001/02:So633 yrkande 1.

Ställningstagande

Den akademiska friheten är sedan lång tid en grundprincip i svensk utbildnings- och forskningspolitik. Forskare ställs ibland inför etiska ställningstaganden av olika karaktär. Den interna medvetenheten bland forskare vad gäller etik är därför speciellt viktig. Vi kristdemokrater utgår från att kunskap aldrig är värdenet. Det är viktigt att forskningens värdegrund är tydlig. Denna bör enligt vår mening vara förankrad i den kristna etiken och västerländsk humanism, vilket innebär t.ex. framhållande av värden som människolivets okränkbarhet, människors lika värde, frihet för den enskilda individen, solidaritet med svaga och utsatta och jämställdhet mellan kvinnor och män. Detta är den värdegrund som vårt samhälle vilar på, enligt vad riksdagen uttalade år 1994, och som också gäller för hela vårt skolväsende. Det vi här har sagt bör riksdagen tillkänna för regeringen som sin mening och därmed bifalla motion 2001/02:Ub438 yrkande 1.

3. Etik i forskningen – fp

av Yvonne Ångström (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag till beslut borde ha följande lydelse:

Etik i forskningen

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:So633 yrkande 1 och avslår motionerna 2001/02:Ub438 yrkande 1 och 2001/02:Ub546 yrkande 22.

Ställningstagande

Det finns enligt min mening inte några frågor som forskaren inte får ställa och inga resultat som han eller hon inte får komma fram till. Forskningens frihet i denna mening får i princip inte inskränkas. Däremot kan friheten i val av metoder inte vara obegränsad. Metoder som skulle vara adekvata för att belysa en viss frågeställning kan vara oförenliga med grundläggande etiska principer eller med lagar och regler i samhället. Det är exempelvis inte acceptabelt med medicinska försök på levande människor, även om det skulle vara vetenskapligt motiverat. Inte heller kan en forskare som vill studera förloppet hos en brand i stadsbebyggelse få sätta eld på en stad. Vi i Folkpartiet vill bevara den nuvarande ordningen med etiska kommittéer inom vetenskaps-samhället som ägnar sig åt att sätta upp normer och regler kring etiskt kontroversiell forskning. Det jag här har sagt bör riksdagen tillkännage för regeringen som sin mening och därmed bifalla motion 2001/02:So633 yrkande 1.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden

2001/02:Ub438 av Yvonne Andersson m.fl. (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av att forskningen är värdeförankrad i västerländsk humanism och kristen etik.

2001/02:Ub546 av Bo Lundgren m.fl. (m):

22. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om etik och god sed i forskningen.

2001/02:So633 av Ulf Nilsson (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om principer för forskningens frihet.